

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА ИЗ МЕЂУНАРОДНИХ ПОСЛОВНИХ ОДНОСА

МАСТЕР СТУДИЈЕ: Међународно пословно
право

МЕЂУНАРОДНО ТРГОВИНСКО ПРАВО

др Марко Јовановић, LL.M.

Београд, новембар 2014.

МЕТОДИ РЕШАВАЊА СПОРОВА У МЕЂУНАРОДНОМ ПОСЛОВАЊУ

- ◎ Приватноправни (арбитража, АДР)
- ◎ Мешовити (Међународни центар за решавање улагачких спорова, арбитража између две стране од којих је само једна држава пред Сталним арбитражним судом)
- ◎ Јавноправни (Међународни суд, Тело за решавање спорова СТО)

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА ПРЕД ICSID-ОМ

- ◎ Надлежност Центра: сваки правни спор између државе-уговорнице Конвенције и држављанина друге државе-уговорнице који је настао непосредно из улагања и за који су се стране у спору писано сагласиле да га изнесу пред Центар (Чл. 25 Конвенције)
- ◎ Укидање потребе признања арбитражне одлуке Центра
- ◎ Алтернатива: додатна правила (*Additional Facility*)

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ СУДОМ

- Дипломатска заштита - право државе да покрене поступак за утврђивање одговорности друге државе услед међународно недозвољеног дела учињеног против њеног држављанина
- Услови: исцрпљивање локалних правних средстава, држављанство/национална припадност физичког или правног лица коме су непосредно повређена права
- Примери: *Mavrommatis*, *ELSI*,...

СВРХА СИСТЕМА РЕШАВАЊА СПОРОВА ПОД ОКРИЉЕМ СТО

- ◎ Омогућавање ефикасног функционисања система СТО (Чл. 3.3 DSU)
- ◎ Обезбеђивање правне сигурности и предвидљивости у међународном пословању (Чл. 3.2 DSU)
- ◎ Очување равнотеже права и обавеза држава-чланица СТО (Чл. 3.3 DSU)
- ◎ Тумачење и појашњавање значења одредаба споразума на које се систем решавања спорова примењује (у тумачењу се примењују правила међународног јавног права) (Чл. 3.2 DSU)

НАСТАНАК И РАЗВОЈ СИСТЕМА РЕШАВАЊА СПОРОВА ГАТТ/СТО

- ◎ Правни основ за примену механизма решавања спорова према ГАТТ-у 1947:
  1. Чл. XXII (предвиђа билатералне и мултилатералне консултације у погледу било ког питања које негативно утиче на примену ГАТТ-а)
  2. Чл. XXIII (предвиђа слање писаних поднесака и предлога држави-уговорници којој се ставља на терет повреда правила ГАТТ-а или ускраћивање користи које из ГАТТ-а произлазе, као и прибегивање општим дипломатским средствима решавања спорова у случају да се разменом поднесака не приближе ставови заинтересованих страна)

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У ОКВИРУ ГАТТ-А У ПЕРИОДУ 1947-1952

- ◎ Будући да ГАТТ 1947 није предвиђао успостављање никакве међународне организације, није могло да постоји ни стално тело за решавање спорова који из овог споразума проистекну
- ◎ Спорови су решавани консултацијама у оквиру “радних страна (група)”
- ◎ Радне стране су чиниле све заинтересоване државе-уговорнице ГАТТ-а, укључујући и стране у спору
- ◎ Одлуке су доношене консензусом

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У ОКВИРУ ГАТТ-А У ПЕРИОДУ 1952-1994

- Од 1952 спорове решавају “панели” који се састоје од 3 до 5 експерата који долазе из држава које нису стране у спору
- Панели су слали своје извештаје Савету ГАТТ-а на разматрање - када Савет (консензусом) усвоји одлуке и препоруке, оне постају правно обавезујуће за стране у спору
- Период кодификације и прогресивног развоја правила решавања спорова у оквиру ГАТТ-а

НАСТАНАК СИСТЕМА ЗА РЕШАВАЊЕ СПОРОВА СТО

- Декларација из Пунта дел Есте 1986 (Уругвајска рунда преговора):
“Како би се обезбедило брзо и ефикасно решавање спорова у корист свих страна-уговорница, преговори ће бити усмерени ка унапређивању и јачању правила и процеса решавања спорова, уз свест о предностима које би донела делотворнија примена правила ГАТТ-а. Преговори ће обухватати и развој адекватних механизма за праћење и надгледање поступка који би омогућио лакшу примену усвојених препорука”.

ПРАВНИ ОКВИР ЗА СИСТЕМ РЕШАВАЊА СПОРОВА СТО

- ◎ Анекс 2 Споразума СТО (“Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes” - Dispute Settlement Understanding - DSU)
- ◎ На снази од 1. јануара 1995.
- ◎ Новине у односу на ранији систем решавања спорова предвиђен ГАТТ-ом:
  1. Скоро аутоматско прихватање захтева за образовање панела (увођење правила о “обрнутом консензусу”);
  2. Увођење стриктних рокова за сваку фазу поступка;
  3. Могућност жалбе на извештај панела.

МЕТОДИ РЕШАВАЊА СПОРОВА У ОКВИРУ СТО

◎ Дипломатски методи

1. Преговори
2. Консултације
3. Добре услуге

◎ Правни методи

1. Адјудикација (панели и Апелационо тело)
2. Арбитража

◎ Мешовити методи

1. Концилијација
2. Медијација

НАДЛЕЖНОСТ ТЕЛА ЗА РЕШАВАЊЕ СПОРОВА СТО

- ◎ Систем решавања спорова СТО је јединствен за све спорове који произлазе из споразума закључених у оквиру СТО:
“Правила и поступци предвиђени овим Договором примењиваће се на све спорове изнете у складу са одредбама о консултацијама и решавању спорова проистеклих из споразума наведених у Додатку 1 овог Договора (тзв. покривени споразуми)” (Чл. 1.1 DSU)

КЉУЧНЕ РЕЧИ

- ◎ **Спор** = несагласност две или више влада држава-чланица, где једна страна тврди да радње, прописи или политике друге стране наносе штету њеним споразумима СТО заштићеним интересима. Несагласност постаје спор у смислу права СТО тренутком пријављивања Секретаријату СТО
- ◎ **Покривени споразуми** = на спорове који проистичу из било ког споразума СТО (укључујући, плурилатералне споразуме као и сам DSU) примењује се исти општи механизам решавања. Ако неки од споразума СТО садржи посебне одредбе о решавању спорова, те одредбе се примењују **заједно** са одредбама DSU на спорове који проистичу из тог конкретног споразума

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СИСТЕМА РЕШАВАЊА СПОРОВА

- ◎ Надлежност система за решавање спорова СТО је обавезна и искључива:

“Када држава-уговорница тражи правну заштиту због повреда обавеза друге државе-уговорнице, односно другог облика ускраћивања или онемогућавања уживања користи из покривених споразума, или било каквог другог начина спречавања остварења циљева предвиђених покривеним споразумима, примењиваће правила и процедуре предвиђене овим Договором и повиноваће им се” (Чл. 23.1 DSU)

ОСНОВИ ЗА ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА

- ⊙ Ускраћивање или онемогућавање уживања користи које припадају држави-уговорници на основу једног или више покривених споразума (Nullification or impairment of the benefits that accrue to a Member under one or more of the WTO Agreements)
- ⊙ Онемогућавање државе-уговорнице да оствари неки од циљева предвиђен неким од покривених споразума
- ⊙ Доказивање постојања правног интереса за покретање поступка није неопходно (вид. Извештај Апелационог тела у предмету ЕС-Вананас II)

КЛАСИФИКАЦИЈА ИНИЦИЈАЛНИХ АКАТА

- ◎ **Притужбе због повреде споразума** (држава-уговорница је пропустила да испуни неку од обавеза предвиђених споразумима СТО или је применила неку меру која није у сагласности са обавезама које проистичу из споразума СТО)
- ◎ **Притужбе у одсуству повреде споразума** (ускраћивање или онемогућавање уживања користи је последица мере која није у супротности са правилима споразума СТО)
- ◎ **Ситуационе притужбе** (ускраћивање или онемогућавање уживања користи је последица ситуације која се не може квалификовати ни као повреда споразума СТО ни као мера која није у супротности са правилима споразума СТО)

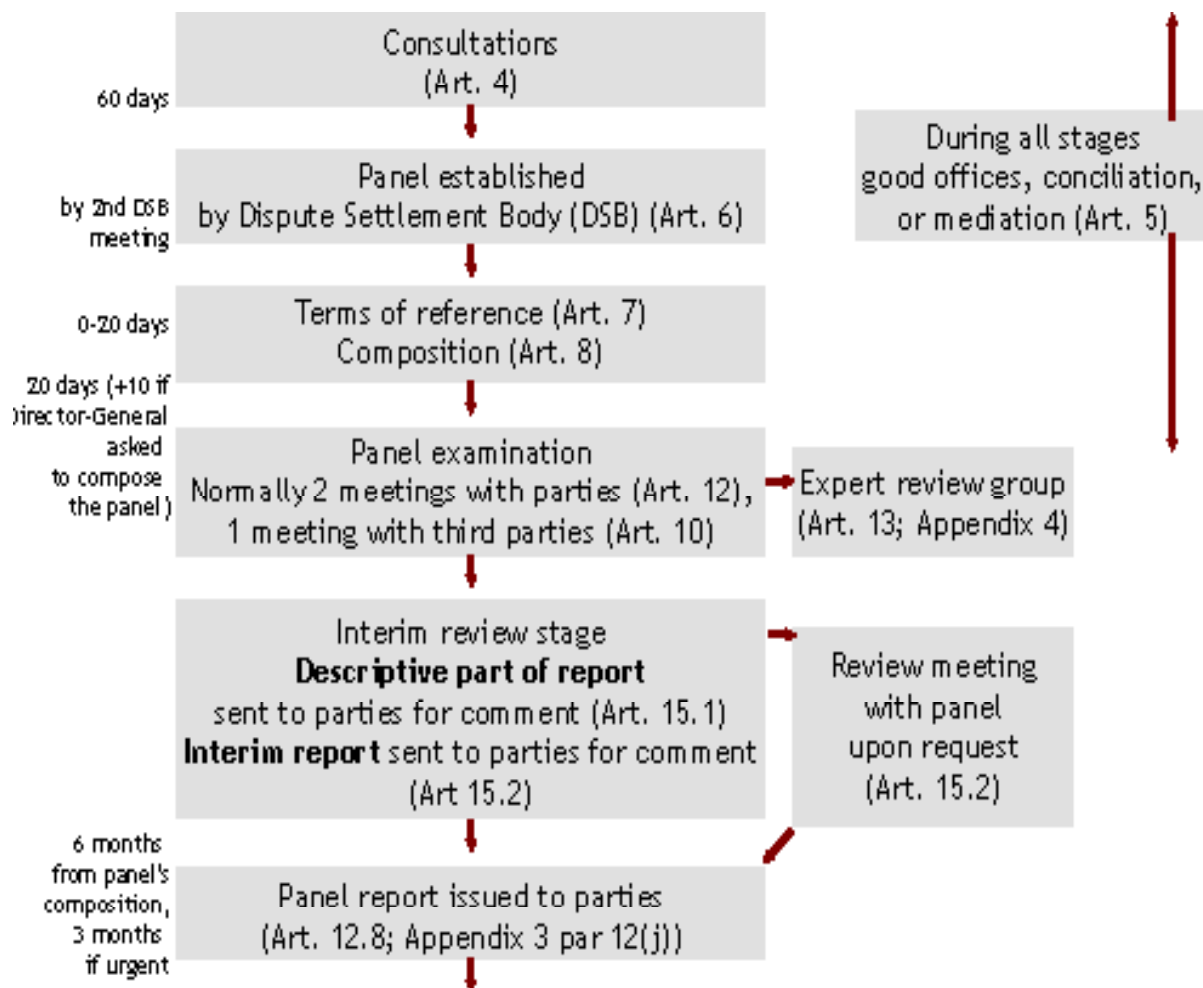
АКТЕРИ ПОСТУПКА: КО ШТА РАДИ?

- ◎ **Тело за решавање спорова** = надлежно за конституисање панела, усвајање препорука панела и извештаја Апелационог тела, надгледа примену препорука и одлука и одобрава санкције у случају изостанка извршења одлука о решавању спорова
- ◎ **Панел** = веће надлежно за вођење поступка и давање препорука за решавање спора
- ◎ **Апелационо тело** = стално тело које чине реномирани правни стручњаци надлежно да преиспитује **правна питања** у препорукама панела. Овлашћено да преиначи препоруке панела пре него што се о њима изјасни Тело за решавање спорова

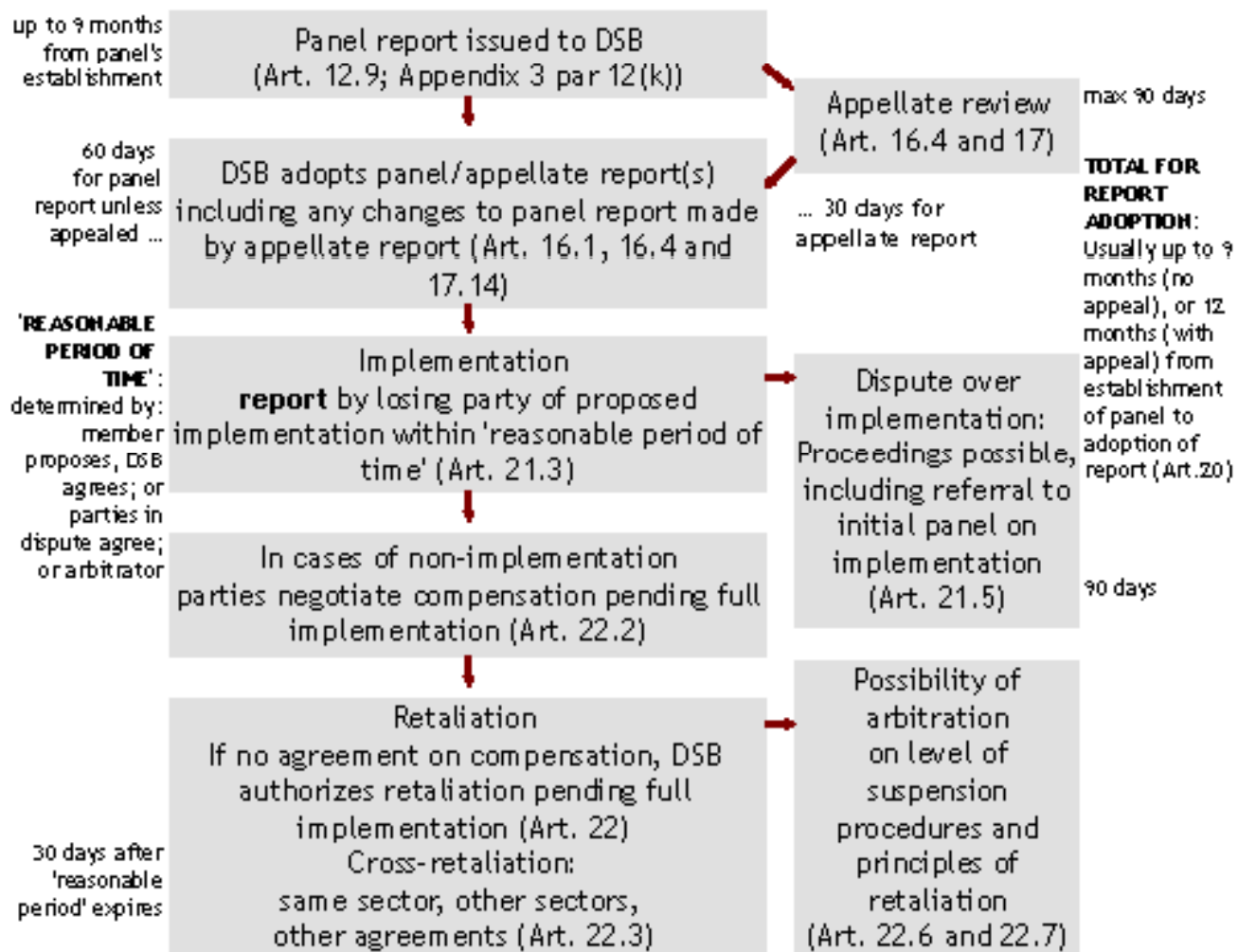
АКТЕРИ ПОСТУПКА: КО ШТА РАДИ? (НАСТАВАК)

- ◎ **Арбитри** = може их именовати Тело за решавање спорова и овластити да одреде разуман период за примену одлука о решавању спорова. Сходно чл. 25 DSU, стране могу да се споразумеју да свој спор изнесу пред арбитре а не пред панел
- ◎ **Генерални директор СТО** = може да пружи добре услуге у циљу олакшавања странама да дођу до обострано прихватљивог решења спора
- ◎ **Вештаци/Експерти** = помажу панелима на њихов захтев давањем мишљења о техничким питањима
- ◎ **Секретаријат СТО** = пружа административно-техничку подршку Телу за решавање спорова и панелима

ПРИКАЗ ТОКА ПОСТУПКА РЕШАВАЊА СПОРА

ПРИКАЗ ТОКА ПОСТУПКА РЕШАВАЊА СПОРА (НАСТАВАК)

КОНСУЛТАЦИЈЕ

- ◎ Прва, обавезна фаза поступка решавања спорова
- ◎ Држава-уговорница која је примила захтев за консултације треба да одговори у року од 10 дана од дана пријема и да отпочне консултације у року од 30 дана
- ◎ Уколико држава-уговорница која је примила захтев за консултације пропусти било који од наведена два рока, држава-уговорница која је упутила захтев за консултације је овлашћена да отпочне поступак за конституисање панела

КОНСУЛТАЦИЈЕ

- ◎ Максимално трајање консултација: 60 дана од дана пријема захтева (20 дана у хитним случајевима)
- ◎ Држава-уговорница која је поднела захтев за консултације може да тражи конституисање панела и пре истека наведених рокова ако стране у спору заједнички закључе да нису у могућности да консултацијама реше спор
- ◎ Ако консултације подразумевају да држава у развоју треба да примени одређену меру, стране могу да се споразумеју да продуже рок за окончање консултација (Чл. 12.10 DSU)
- ◎ Консултације могу да се наставе и након конституисања панела

КОНСУЛТАЦИЈЕ

○ Могући исходи

1. Стране нису постигле решење -> држава-уговорница која је упутила захтев може да почне поступак конституисања панела
2. Стране су постигле решење (о решењу мора да буде обавештено Тело за решавање спорова, решење мора да буде у сагласности са споразумима СТО и њиме не сме да се наноси штета другим државама-уговорницама)

КОНСУЛТАЦИЈЕ

- ◎ Предности постизања решења у консултацијама:
  1. Брзо се постиже (ако су стране у спору вољне да сарађују)
  2. Јефтиније него адјудикативна фаза поступка
  3. За последицу има мању супротстављеност страна у спору (споразумно решење има мањи утицај на кредибилност трговинских мера и политика “губитника” у спору него наметнуто решење; да би се дошло до споразумног решења по правилу обе стране морају да чине уступке)

КОНСТИТУИСАЊЕ ПАНЕЛА

- ◎ По истеку рокова за консултације Телу за решавање спорова се упућује писани захтев
- ◎ Захтев обавезно садржи:
  1. Назнаку да ли су консултације одржане;
  2. Навођење спорних мера;
  3. Кратак опис правног основа за покретање поступка.
- ◎ Сврха обавезних елемената:
  1. Омогућавање састављања плана одвијања поступка (тзв. *terms of reference*);
  2. Обавештавање стране против које се поступак води и трећих страна о правном основу притужбе.

КОНСТИТУИСАЊЕ ПАНЕЛА

- Тело за решавање спорова одлучује о конституисању панела најкасније на првом наредном састанку након састанка на коме се захтев за конституисање панела први пут појавио на дневном реду Тела
- Одмах након одлуке Тела за решавање спорова о конституисању панела а најкасније 10 дана по доношењу те одлуке остале државе-уговорнице могу да пријаве да су заинтересоване да се умешају у поступак решавања спора
- Ако више држава-уговорница захтева конституисање панела у истој ствари, конституише се само један панел (спајање захтева)

САСТАВ ПАНЕЛА

- ◎ Број чланова панела: уобичајено 3, изузетно 5
- ◎ Високостручна лица различитих профила (ранији чланови панела, ранији заступници у поступцима пред панелом, професори међународног трговинског права и политике, високи владини службеници, итд.)
- ◎ Држављани држава које су стране у спору или које су се у спор умешале не могу да буду чланови панела у том спору, осим уколико се стране у спору не договоре другачије

ПОСТУПАК ИЗБОРА ЧЛАНОВА ПАНЕЛА

- ◎ Секретаријат СТО предлаже кандидате за чланове панела у конкретном спору
- ◎ Стране у спору треба да одбију предлоге само уколико постоје разлози који их на то непосредно приморавају (ово правило се не поштује у пракси)
- ◎ Ако стране у спору не успеју да се договоре о саставу панела у року од 20 дана од дана почетка поступка његовог конституисања, Тело за решавање спорова може да затражи од генералног директора СТО да одреди састав панела

ПЛАН ОДВИЈАЊА ПОСТУПКА (TERMS OF REFERENCE)

- Служи да одреди домашај “стварне надлежности” панела
- Стандардни садржај плана одвијања поступка:
“(…) овлашћује се да у светлу релевантних одредаба [навести име споразума (једног или више њих) на које се позивају стране у спору], испита предмет који је Телу за решавање спорова упутила [навести име државе-уговорнице] у акту [навести назив акта] и утврде елементе који ће помоћи Телу за решавање спорова у састављању препорука или одлука предвиђених наведеним споразумима”

СТАНДАРД ИСПИТИВАЊА

- ◎ Чл. 11 DSU: панел је дужан да објективно оцени спорна питања, што укључује објективну оцену чињеница спора, применљивост наведених споразума и сагласност спорних мера са тим споразумима
- ◎ Посебан стандард испитивања предвиђен у Анти-дампиншком споразуму (панел ће утврдити да ли је надлежно тело државе-уговорнице против које се води поступак исправно утврдило чињенице и да ли их је оценило на непристрасан и објективан начин - Чл. 17.6 ADA)

ПРАВИЛА ВОЂЕЊА ПОСТУПКА

- ◎ Уређују радње и поступања панела у току поступка решавања спора
- ◎ Налажу да чланови панела буду независни и непристрасни
- ◎ Налажу поверљивост поступка

ДОСТУПНОСТ ПОСТУПКА ПРЕД ПАНЕЛОМ

- ◎ Свака држава-уговорница може да захтева отпочињање поступка
- ◎ Свака држава-уговорница која има суштински интерес за решавање спора пред панелом може да затражи да се умеша у поступак
- ◎ Појединци, компаније, међународне организације, НВО, синдикати и друга удружења не могу да буду странке у поступку пред панелом али могу да делују као *amici curiae* и достављају панелу поднеске

ТЕРЕТ ДОКАЗИВАЊА

- ◎ Основно правило: Страна која се позива на одређену чињеницу има терет да је докаже
- ◎ Терет доказивања је на страни која истиче позитивну тврдњу
- ◎ Ако та страна успе да тврдњу докаже у мери довољној да створи претпоставку о њеној истинитости, терет доказивања супротног се пребацује на супротну страну

ФАЗЕ ПОСТУПКА ПРЕД ПАНЕЛОМ

- ◎ Састанак посвећен организацији поступка
- ◎ Достављање писаних поднесака и састанци панела (свака страна даје два поднеска)
- ◎ Састављање извештаја панела
- ◎ “Међупровера” (панел се у овој фази састаје само у изузетним случајевима)
- ◎ Достављање извештаја члановима СТО (крај фазе поверљивости)
- ◎ Усвајање/Жалба

ИЗВЕШТАЈ ПАНЕЛА

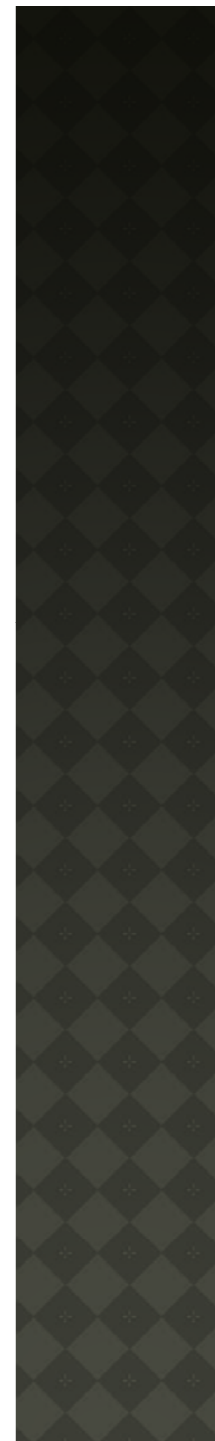
- Уводни део (опис процесних аспеката поступка)
- Опис чињеница
- “Тужбени захтев”
- Сумарно навођење аргумената страна у спору и умешача
- Подаци о фази “међупровере”
- Налази панела
- Закључци панела
- Чланови панела могу да анонимно дају посебно мишљење (издвојено или супротно), што се ретко дешава у пракси

АПЕЛАЦИОНО ТЕЛО

- ◎ Стално тело у систему за решавање спорова СТО, надлежно да контролише извештаје панела
- ◎ Састав: 7 чланова које именује консензусом Тело за решавање спорова; мандат чланова траје 4 године и чланови имају право на један реизбор
- ◎ Потребне квалификације чланова Апелационог тела: призната стручност у области права, међународне трговине и питањима уређеним покривеним споразумима
- ◎ Када одлучује о жалби у конкретном случају, Апелационо тело заседа у трочланом саставу

КАРАКТЕРИСТИКЕ АПЕЛАЦИОНОГ ПОСТУПКА

- ◎ Апелациони поступак може да иницира било која страна у поступку пред панелом, независно од процесне улоге коју је имала
- ◎ Апелациона контрила је ограничена на правна питања и тумачење права

ОВЛАШЋЕЊА АПЕЛАЦИОНОГ ТЕЛА

- ⦿ Може да потврди, делимично или потпуно измени налазе и закључке панела
- ⦿ Апелационо тело не може да укине извештај панела и врати предмет на поновно одлучивање

ФАЗЕ АПЕЛАЦИОНОГ ПОСТУПКА

- ⦿ Захтев за покретање апелационог поступка (садржи кратак опис предмета жалбе и навођење грешака у примени и тумачењу права у извештају панела а у односу на које се тражи контрола)
- ⦿ Апелационо тело тражи списе предмета од панела
- ⦿ Одређује се трочлано апелационо веће
- ⦿ Одређује се распоред рада апелационог већа
- ⦿ Апелационом телу се упућују поднесци
- ⦿ Рочиште за усмену расправу пред апелационом већем
- ⦿ Одлучивање и размена мишљења са члановима Апелационог тела који нису у већу
- ⦿ Сачињавање, потписивање и достављање извештаја Телу за решавање спорова

ПРИМЕНА ПРЕПОРУКА И ОДЛУКА

- ◎ Основни циљ система решавања спорова СТО: постићи добровољно прихватање препорука и одлука (страна против које је одлука донета има рок од 30 дана од дана достављања извештаја да назначи како намерава да примени препорпуге и одлуке)
- ◎ Мерама принуде се прибегава само када није могуће повући/укинути спорне мере, односно уколико нема друге могућности (ultima ratio)

РОК ЗА ПРИМЕНУ (ЧЛ. 21 DSU)

- ◎ Страна против које је донета одлука треба да примени препоруке и одлуке без одлагања
- ◎ Ако примена препорука и одлука без одлагања није изводљива у датим условима, страна против које је одлука донета треба да је примени у разумном року
- ◎ Разумним роком се сматра:
  1. Рок који предложи држава-уговорница а прихвати Тело за решавање спорова (*редак случај у пракси*);
  2. Рок који утврде стране у спору у року од 45 дана (*у пракси најчешћи случај*);
  3. Рок који се одреди арбитражом (*у пракси се оваквом начину утврђивања рока прибегава само у случајевима изразите супротстављености ставова страна у спору*).

ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА ОДРЕЂИВАЊЕ РАЗУМНОГ РОКА

- ◎ Најкраћи рок у коме је, имајући у виду право државе-уговорнице, могуће применити препоруке и одлуке
- ◎ Међузависност правних и других (политичких, друштвених, економских, итд.) фактора
- ◎ Комплексност мере коју треба применити

ПРАВНА СРЕДСТВА У СЛУЧАЈУ НЕПРИМЕНЕ ОДЛУКА

- ◎ Компензација (мора да буде у складу са покривеним споразумима, а нарочито са правилом о третману најповлашћеније нације)
- ◎ Укидање трговинских повластица
  1. Паралелно (у истом сектору под истим споразумом)
  2. Међу-секторско (различити сектори под истим споразумом)
  3. Међу-споразумно (укидање повластица предвиђених другим споразумом СТО)

КРИТИЧКА ОЦЕНА СИСТЕМА РЕШАВАЊА СПОРОВА СТО

- ◎ Недостатак ефикасних механизма контроле (“checks and balances”) којима би се спречило да Апелационо тело ствара право уместо да га само тумачи
- ◎ Улога алтернативних и дипломатских метода решавања спорова
- ◎ Улога недржавних чинилаца у поступку решавања спорова